

Kulturarv Vikingstad

fortsätter på Internet - <http://kulturarv-vikingstad.com>

Medlemstidning för Vikingstads Hembygdsförening

Nr 2 2004

Sörstad Gård

Ordföranden har ordet:

Hela detta nummer ägnas åt Sörstad gård. Artikeln är skriven av vår framlidne ordförande Torsten Andersson.

Sörstad by sedermera Sörstad gård

Sörstad by omfattade tre och ett halvt mantal, samt utjorden Haninge. Betecknade ett mantal Skattegård, ett mantal Östergård, ett mantal Västergård samt ett halvt mantal Lillgård. Av dessa var tre mantal Krono skatte och ett halvt mantal Frälse.

Sörstad by var rusthåll för två rytare vid Östgöta kavalleri båda soldattorpen var belägna på utjorden Haninge.

Första gången man hittar Sörstad omskrivet är år 1358. Detta år är "magnuse j Sorstadhum" omnämnd som instämd till Valkebo härads tingsplats.

1491 finns nästa notering namnet skrivs nu Sorstodom.

På 1530 talet skrivs namnet Södersta, vid den tiden nämns Södersta rättardöme som omfattade del av Vikingstad socken.

Under 1600 talet ägdes ett skatte-

hemman av slakten Lagerfelt, två skattehemman tillhörde Åsarps säteri. Frälsehemmanet ägdes av fru Christina Hård af Segerstad hon var också ägare av en gård i Gismestad.

En dotter till fru Christina, Gustaviana Johanna vigdes 1721 i Vikingstads kyrka med kornetten vid Östgöta kavalleriregemente Börje von Gardemein. Denne var tjänstgörande vid Jämtlands kavallerikompani när äktenskapet ingicks, begärde och beviljades transport till Östgöta kavalleri efter giftermålet. Makarna von Gardemein ägde och var bosatta på St. Broby i Gammalkil. Under deras tid på Broby var von Garde-

mein allmogen i Ulrika mycket behjälplig med skrivningar till olika myndigheter. Det var under denna tid som Ulrikaborna begärde att få bilda egen socken och att få uppföra sig en egen kyrka. Som erkänsla för det arbete han utfört målades ett porträtt av honom. Detta porträtt finns fortfarande hängt i Ulrika kyrka. Von Gardemein deltog under sin militära bana i många fältslag och blev ett flertal gånger blesserad. Han slutade sin militära karriär som ryttmästare 1750.

Omkring 1710 köptes från Åsarp ett skattehemman, av Johan Henric Nordberg som 1708 fått placering vid Östgöta kavalleriregemente och i samband därmed förvärvat en gård i Nybble by. 1709 blev Nordberg befördrad till löjtnant och därefter inköpte han en av gårdarna i Sörstad. Nordberg deltog i många fältslag och utmärkte sig vid flera tillfällen, 1720 erhöll han majors grad och 1726 blev han adlad för sina krigiska insatser. Han erhöll namnet Nordenborg och i motiveringen för hans adelskap kan man läsa: "I anseende till dess gode och trogne gjorde tienster och dervid förvärfvade skickelighet och förfarenhet samt elliest försorde redlige tappre och berömlige förhållande. En vijs och hurtig officerare har åtskillige prof af sitt välförhållande vid hvarjehanda tillfällen bevisat"

1730 gifte sig Nordenborg med Anna Kristina Rudenschöld, i samband med giftermålet bosatte sig makarna på Larum i Kalmar län. 1726 sålde fru Christina Hård af Segerstad sitt frälsehemman i Sörstad till friherre C.Lagerfelt hans arvingar blev senare ägare av gården.

1744 köptes en del av byn av Jo-

han Liljeblad född 1691, han hade varit gift med Maria Duræus född 1712 hon avled 1737. Vid förvärvet av Sörstad var Liljeblad omgift med Beata Catharina Boréen född 1714. Makarna inflyttade från Ljung, i detta andra äktenskap föddes inga barn. Liljeblad hade i sitt första gifte fyra barn varav två pojkar dog i späda ålder.

Under sin tid vid Sörstad startade Liljeblad uppfödning av angoriska getter vars ull han sålde till Alströmers textilfabriker i Västergötland. 1759 blev Liljeblad änklings för andra gången och 1764 beslutar han sig för att sälja sin del av Sörstad by.

Kornetten Magnus Gabriel Tengmark född 1724, från Söderköping är köpare. Han betalar 72.000 daler kmt för den del av Sörstad som Liljeblad ägde. I köpet ingick även frälsehemmanet Skullebo i Nykils socken och skattehemmanet Slycke Norrgård. Vid Tengmarks gårdsköp finns det tre brukningsdelar, dels den han förvärfvar dels två gårdar vars brukare är rotmästare i byn. Dessa båda är endast namngivna som Erik och Jonas i Sörstad, efternamn saknas för båda. Tengmark fortsätter den av Liljeblad startade getuppfödningen, om honom finns också noterat att han var en driftig och kunnig jordbrukare. Även som militär var han tydligen duktig han avancerade i graderna och erhöll 1782 överstelöjtnants grad. Utöver detta engagerade han sig också mycket i socknens angelägenheter och invaldes i flera styrelser och nämnder. Under hans tid byggdes Vikingstads nuvarande kyrka, ett projekt där Tengmark var byggleddare. Bland annat ritade han själv altardisken och predikstolen, och till vilka

han också skänkte materialen för utförandet.

Efter kyrkans färd ställande skedde utlottning av kyrkbänkarna. Sörstad blev då tilldelat bänk nr. 7.

Under 1780 talet fanns under Sörstad by tio torp utöver de två soldattorpen, dessa var Hultet, Ängen, Nybygget, Torpet, Ängsveden, Oxkullen, Åttingen, Trädgårdstugan, Röberget och Lillgården, det sistnämnda är det för- ra frälsehemmanet, vars areal har lagts under gårdens bruk, men att en mindre del avsatts för torparbruk. Tengmark upplät på sin mark boställe för socknens klockare. Detta boställe fick följaktligen namnet Klockargården.

I slutet av 1700 talet var där bostatt orgelnisten Carl Järngren, född 1755, gift med Christina Ljungberg, född 1760, makarna har tre barn, Adolph. Anna Gustafa och Anders födda 1788, 1800 och 1804.

1796 har Tengmark förvärvat ytterligare en av byns gårdar. Gårdarna benämns vid denna tid Herrgården, Övre gården samt Klockargården. Herrgården brukas av Sven Andersson byns övriga gårdar ägs och brukas av överstelöjtnant Tengmark.

Mellan åren 1799 och 1802 syns torpet Röberget bli nedlagt och rivet finns ej mera omnämnt.

1802 förvärfvas den av Sven Andersson brukade gården, av Magnus Forsbäck tre år senare köper Forsbäck även Tengmarks egendom, efter detta är byn borta och Sörstad blir en brukningsenhet. Dock kommer de gamla fastighetsbeteckningarna att bli bestående.

1808 avlider Magnus Forsbäck, hans son Johan Peter blir nu ägare av egendomen. Johan Peter låter efter sitt tillträde uppföra en ny mangårdsbyggnad, den byggnad som ännu finns kvar.

1813 ordnar också Forsbäck med inlösen av de två ryttartorpen. Detta innebär att gården fortsättningsvis ej behöver hålla soldater.

1824 avlider både orgelnisten Järngren och hans hustru. Där-efter blir Klockargården öde under en kort tid tills Järngrens efterträdare, orgelnisten N. Tollerander flyttar in. Han blir endast en kort tid boende i gården. Han köper en av gårdarna i Boo by och bosätter sig där. Efter hans flyttning förekommer ej namnet Klockargården vidare och gårdens uppgift som klockarboställe upphör.

1835 avlider Johan Peter Forsbäck, hans två barn Johan Fredrik August och Sophia Carolina Theresia ärver egendomen. De båda syskonen brukar gemensamt gården till 1841, då Sophia Theresia ingår äktenskap med friherre Clas Gustaf Fredrik Raab född i Mönsterås 1814 hans hustru föddes 1818. Makarna bosätter sig på Haraldsmåla och blir bosatta där till 1845, då de flyttar till Sörstad och gemensamt med fru Raabs bror brukar gården till 1849, då makarna Raab köper Forsbäck del och blir ensamma ägare av egendomen.

1851 köper de även Nybble av baron Fleming. Makarna Raab får nio barn Sophia Carolina född 1842, Gustaf Adolp född

1844, Gustaf Fredrik född 1845, Gustaf Emil född 1847, Carl Gustaf Johan född 1849, Axel Gustaf född 1852, Maria Theresia född 1853, Gustaf August född 1856 och Otto Gustaf född 1861. Hos familjen Raab är anställt för hushållet en husfru och sex pigor samt för skötsel av park och trädgård en trädgårdsmästare och denne har till sin hjälp två drängar.

1850 har ytterligare två av gårdens torp nedlagts Lillgården och Torpet.

De övriga torpen finns kvar och dessutom har på gårdens mark uppförts tre stugor Ekelund, Hagen och Nysätter. Under C.G.F Raabs tid nyuppfördes flertalet av gårdens ekonomibyggnader.

Friherrinnan Theresia Raab dör 1868, efter hennes död flyttar friherre Raab till Nybble och överlåter driften på Sörstad till den andre sonen Gustaf Fredrik.

Den äldsta sonen Gustaf Adolph hade börjat sin militära bana vid Kungl. Första Livgrenadjärregementet 1860, han slutade sin militära tjänst som första klass kapten 1895. Han var ägare av Brusemåla och Bökemåla i Kalmar län där han dog 1914.

Också andre sonen Gustaf Fredrik hade börjat militär utbildning 1860 vid Kungl. Andra Livgrenadjärregementet, jämsides med sin militära tjänst förvaltade han Sörstad. Även han slutade som första klass kapten, avgick ur tjänst 1897.

Om Fredrik Raab finns noterat att han som kompanichef för Skeninge kompani höll god ordning och reda på sina mannar. Samt att han var känd som en glad och gemytlig sällskapsbro-

der som väl trivdes i kamraters lag och gärna tömde en bägare. Efter sin tid som förvaltare på Sörstad köpte Fredrik Raab Hovby i Västra Eneby, som han senare sålde och istället köpte Forsby i Uppland där han avled 1904.

Också den tredje av makarna Raabs söner Gustaf Emil blev militär. Började sin bana som kadett 1865 och var vid sin död 1888 andra klass kapten. Han ägde och brukade Haraldsmåla i Kalmar län. Om honom är noterat att han var känd som en intresserad och driftig jordbrukare, och att han var redbar och rätträdig vänlig och hjälpsam dessutom begåvad med vacker sångröst.

1881 säljer C.G.F. Raab Nybble till sin sväger överjägmästare Johan Fredrik Forsbäck, denne anställer sin systerson Carl Gustaf Johan Raab som förvaltare på Nybble, en tjänst som denne innehar till dess att Forsbäck dör 1889 och Nybble blir sålt.

När Fredrik Raab 1876 köpt Hovby slutar han som förvaltare på Sörstad. Gården förvaltas nu av de tre bröderna Emil, August och Otto till 1880 då Emil flyttar till Haraldsmåla 1883 flyttar också Otto från Sörstad och i fortsättningen är sjätte sonen till makarna Raab massören friherre Gustaf August Raab uppgiven som ensam förvaltare på gården.

1889 efter friherre C.G.F. Raabs död försäljs gården och därmed bryts släkterna Forsbäck och Raabs ägartid av egendomen.

Fortsättning i nästa nummer